

**ASLINDA VAKIF OLAN TARİHÎ VE
MİMARÎ KIYMETİ HAİZ ESKİ
ESERLERİN VAKIFLAR UMUM
MÜDÜRLÜĞÜ'NE DEVRİNE DAİR
7044 SAYILI KANUN**

Em. Vali H. Ragıp UĞURAL

Darendeli Hüseyin Paşa Vakfı Mütevellisi

Türk Vakıf Mevzuatı arasında 7044 sayılı Kanunun önemli bir yeri vardır. "Aslında Vakıf olan Tarihî ve Mimari kıymeti haiz eski eserlerin Vakıflar Umum Müdürlüğü'ne devrine dair" Kanun Layihası, 1950-1960 yıllarında İstanbul'un İmârî işine girildiği dönemde; İstanbul'un ve ülkemizin her yanını süsleyen sözkonusu eserlerin perişan duruma düşmüş buldukları görüldüğünden; zarurî olan bakım ve onarım işinin yapılabilmesi gayesi ile sevk edilmiştir. Kanun Layihasının gerekçesinde "Memleketimizde ecdât yadigâri tarihî ve mimari kıymeti haiz eski eserlerden pek çoğu; aslında vakıf yoluyla meydana gelmiş oldukları halde bugün gerek hususi gerek sair yollarla vakfın elinden çıkarak hazinenin, belediyelerin veya hususi idarelerin mülkiyetine geçmiş bulunmaktadır. Ancak esefle arzetmek lazımdırki, bahis konusu eserler lâyıkıyla bakılıp tamirleri yapılmamakta ve perişan duruma düşmüş bulunmaktadır. Bu eserlerin asli hüviyetlerini kaybetmeden ayakta durabilmeleri için bu bakım ve tamir işinin yapılmamasında en mühim âmil malik mevkiindeki bazı idarelerin tamamen bir ihtisas işi olan eski eser tamiri ile iştigal eden müesseselerden olmamalarıdır. Diğer taraftan yukarıda da işaret edildiği vechile eski eser tamiri muayyen prensiplere dayanması gereken çok cepheli bir ihtisas işidir. Tamire muhtaç bu gayrimenkullerin çeşitli ellerde bulunması ise tamir işinin lâyıkıyla yürütülmesine mani olmaktadır. Zira bu işle iştigal eden bir idarenin elde edeceği uzun etüd ve tecrübeler neticesinde bütün belediye, hususi idare ve müesseselerin de istifadelerine imkân yoktur. Kaldığı birçok idarelerin imkânları mahdud olup bu işi lâyıkıyla başarmaya kâfi de değildir.

"Bu itibarla memleket serveti bu eserlerin hiç olmazsa vakıf yoluyla meydana getirilmiş bulunanlarını bu konuda ihtisas sahibi olan eski maliki Vakıflar Umum Müdürlüğü'nün mülkiyetinde toplamakta fayda mülâhaza olunduğu cihetle işbu kanunun lâyhası sevk olunmuştur." denilmektedir. Hemen burada; Vakıflar Umum Müdürlüğü'nün bu eserlerin eski maliki olduğu görüşüne katılmadığımızı belirtmek yerinde olur.

Kanun maddelerine gelince: Altı madde olan kanunun;

Birinci maddesi, yukarıdaki umumi izahatın kanun metni halinde ifadesinden ibarettir.

İkinci madde, bu eserlerin bir an evvel kurtarılmasını temin gayesiyle mevcudiyeti muhtemel görülen kira engelinin bertaraf edilmesi maksadına matuftur.

Üçüncü madde, halen bir amme hizmetine tahsis edilmiş veya ileride herhangi bir hizmete tahsisinde fayda mütalâa edilecek olan Gayrimenkullerin intifa haklarının alakalı idarelere devir yetki-

sini tanımaktadır.

Dördüncü madde, uzun yılların ihmali neticesinde muazzam tamir ihtiyacı gösteren bu eserlerin kurtarılması Vakıflar Umum Müdürlüğü'nün takatini aşan bir mali portre arzettiğinden mezkûr eserlerin tamiri mevzuunda Hazincinin, Vakıflar Umum Müdürlüğüne yardımı zaruri görülmüş olmakla işbu madde sevk edilmiştir.

Beşinci madde, bu kanunun neşri tarihinde yürürlüğe gireceğini,

Altıncı madde, bu kanun hükümlerini icraya Başvekil, Dahiliye ve Maliye vekillerinin memur olduklarını hüküm altına almıştır.

Kanun Layihası T.B.M.M. de diğer bütün işlere öncelik ve ivedilikle görüşülerek 10.9.1957 tarihinde kabul edilerek yürürlüğe girmiştir.

Her ne kadar bu kanunla; Ülkenin tapusu olan ecdât yadigarı kültür varlıklarımız tarihî ve mimarî kıymeti haiz bu eserlerin aslî hususiyetlerini kaybetmeden ayakta durmalarını sağlamak için çıkarılmışsa da, hazırlanışı ve çıkışı aceleyle geldiği için tam olarak gayesine ulaşamamış eksik yönleriyle aksamalara neden olmuştur.

1. AKSAYAN YÖN

Kanunun birinci maddesinde "*Vakıf yoluyla vücuda gelip te sair suretlerle Hazine, Belediyeler veya hususi idarelerin mülkiyetine geçmiş bulunan tarihî ve mimari kıymeti haiz eski eserlerin mülkiyeti tekrar Vakıflar Umum Müdürlüğü'ne devrolunmuştur*" denilmektedir. Sözü geçen eserlerin tümünün mülkiyeti bu idarelere, Vakıflar Umum Müdürlüğü'nden geçmemiştir. Eski malik Vakıflar Umum Müdürlüğü olmadığı için tamamının da tekrar buraya devri haksızlık olmuştur. Bu husus Kanunun aksayan en önemli yönünü teşkil etmiştir.

Bu eserlerin birçokları; eski malik mülhak vakıfların elinden alınarak mezkûr idarelerin mülkiyetine geçirildiği için bunların tekrar eski maliki vakfiyesi olan ve mevcudiyetini sürdüren Mülhak vakıflara devri gerekirdi. Nitekim 7044 sayılı kanunun uygulama şeklini gösteren tüzüğün ikinci maddesinde: "*Vakıflar Umum Müdürlüğü'ne devri gereken eserlerin aslında, Mülhak veya Mazbut vakıf olup olmadıklarına bakılmaksızın, vakıf yoluyla vücuda gelmiş olmaları esastır.*" denilmek suretiyle devre mevzu eserlerin bir bölümünün eski malikin mülhak vakıflar olabileceğine işaret edilmektedir.

Gerçekten, haksız devri iptal ettirmek için bazı mütevellilerce dava açılmış ve evvelce Mülhak Vakfın malı oldukları halde türlü yollarla vakfın elinden çıkarak mezkûr idarelerin mülkiyetine geçmiş olupta 7044 sayılı kanunla Vakıflar Umum Müdürlüğü'ne devrolunmuş eski eserler mahkeme kararıyla tapu düzeltilmesi yapılarak tekrar eski maliki mülhak vakfın mülkiyetine geçmiştir. (Beşiktaş'da Yahya Efendi Dergahi Vakfı örneğinde olduğu gibi).

2. AKSAYAN YÖN

Her vakfın mekanizmasında başlıca dört unsur göze çarpar.

1- Hayır işlerine, âmmenin istifadesine ayrılmış olan binalar ve âmmenin faydalanacağı hayrî ve sosyal hizmetler. (Hayrat binalar - Camiler)

2- Bu binaların veya hizmetlerin ifa, idare ve idamesi için muktezi masrafları karşılayan gelir kaynakları (Akarlar)

3- Vakfın idare uzvu (Mütevelliler)

4- Vakfın murakaba uzvu (Nazırlar)

Aslında vakıf yoluyla vücuda gelipte bilâhare çeşitli yollarla başka idarelerin mülkiyetine geçmiş olan eserler daha çok vakfın mekanizmasında ikinci unsur olan; binaları veya hizmetlerin ifa, idare ve idamesi için muktezi masrafları karşılayan gelir kaynakları -(akarlar)- olmuştur.

Mezkûr idareler bu gelir kaynaklarından faydalanmış, vakfın hayır işleri, âmmenin istifadesine ayrılmış olan binaların bakım ve onarımı ve âmmenin faydalanacağı hayrî ve sosyal hizmetler ihmal edilmiştir.

Bu kerre 7044 sayılı kanunla tekrar Vakıflar Umum Müdürlüğü'ne devredilen eski eserler de aynı gelir kaynağı -Akarlar-dır. Kanunda bu kaynak-akar-binaların geliri, yine bu akarın vakfiyelerinde yazılı hayır şart ve hizmetlerin yerine getirileceğine dair bir kayıt bulunmadığından, Vakıflar Umum Müdürlüğü, elinde bulunan mâmelekin geliri ile vakfiyelerde yazılı hayır şart ve hizmetlerini yerine getirmek mevkiinde olduğu halde; hayrî ve sosyal hizmetler yerine getirilmemektedir.

Örneğin; Mülhak vakıf hayrat camilerin onarımı, temizliği, aydınlatılmasının yapılmaması ve hayrat hademesinin maaşlarının ödenmemesi, Vakıflar Umum Müdürlüğü ile ilgililer arasında uyuşmazlık ve dava konusu olmaktadır. (Gaziantep'te Hüseyin Paşa İbni Yusuf vakfı akarı Zincirli bedestenin hayratı Hüseyin Paşa Camii'nde olduğu gibi) Bunlarda kanunun aksayan yönleridir.

3. Aksayan Yön

5.6.1935 tarih ve 2762 Sayılı Vakıflar Kanunu, vakıfları iki kategoride mütalaa etmiştir.

1. Mazbut vakıflar.

2- Mülhak vakıflar

Bu kanundan önce zaptedilmiş veya idaresi Vakıflar Umum Müdürlüğü'ne intikal etmiş vakıflar kanunen veya fiilen hayrî bir hizmeti kalmamış olan,

Mütevelliliği vakfedenlerden başkalarına şart edilmiş bulunanlar (Mazbut Vakıflar) arasında mütalaa ve bunların Vakıflar Umum Müdürlüğüne idaresi derpiş edilmiştir. (7044 sayılı kanunla Vakıflar Genel Müdürlüğüne devredilen vakıf akarın hangi isim altında bu idare tarafından yönetileceğine dair mezkûr kanun bir açıklık getirmemiştir.)

Mütevelliği vakfedenlerin fer'ilerine şart edilmiş vakıflara, mülhak vakıflar denilmiş ve bunların da mütevellileri tarafından idaresi kabul edilmiştir.

2762 Sayılı Kanunun 39. maddesinin son fıkrası "*Vakıflar Umum Müdürlüğü'ne intikal etmiş vakıfların alakalılarının vakfiyeye göre intifa hakları mahfuzdur.*" Hükümünü getirmiştir. Bu, fıkra, bir vakıftan intifa veya mülkiyet iddiasında bulunan kimse o vakfın vakfiyesine göre dava açar ve vakıftan rızıklanacak vakıf evlâdı olduğunu ispat eder, karar alırsa mazbut vakıf gelirinden intifa' aylığı alır anlamına gelmektedir.

7044 Sayılı kanuna göre, Aslında vakıf olan tarihî ve mimari kıymetli haiz eski eserleri de zapt edilmiş, idaresi Vakıflar Umum Müdürlüğü'ne intikal etmiş, mazbut vakıflar paritesine kayıt edilmesi gereken vakıflardır. Bu vakıf alakalılarının da vakfiyeye göre intifa' haklarının mahfuz olması ve intifa' hakkı aylığı almaları gerekir. Mezkûr kanun böyle bir hüküm getirmedeği için alakalılar mağdur olduklarından Vakıflar Umum Müdürlüğü ile uyuşmazlığa düşmektedir. Bu cihet de kanunun aksayan başka bir yönünü oluşturmaktadır.

4. Aksayan Yön

Ecdat yadigarımız eski eserlerin Vakıflar Umum Müdürlüğü'ne devrini sağlamak üzere çıkarılan Kanundan sonra da devr alınacak eserlerin hangileri nerelerde hazinenin, belediyelerin veya hususi idarelerin mülkiyetine geçmiş bulunmaktadır, tarama ve tesbit liste ve envanteri yapılarak Vakıflar

Umum Müdürlüğü adına tapu kütüğüne tescil talebiyle mahalli tapu sicil muhafızlığına tevdi edilme- miş, devir işlemi uzunca bir zaman tesadüf bırakılmıştır. (Zincirli Bedesten örneği'nde olduğu gibi)

Devir alacak dairelerin ve kanunu icraya memur vekaletlerin ilgisizliği nedeniyle tamire muhtaç bu gayrimenkullerin çeşitli dairelerin elinde kalması bir müddet daha sürmüştür.

5.9.1957 tarihinde kabul ve yürürlüğe giren 7044 sayılı kanunun uygulama şeklini gösterir tüzük 3 Ocak 1964 tarihinde yayınlanmıştır. Görüldüğü gibi kanunun kabul tarihi ile uygulama tüzüğünün yayınlanma tarihi arasından 6 yıl 3 ay 28 gün geçmiştir. Bu tüzüğün ikinci maddesinin son fıkrasında "*Bu eserlerin vakıf yoluyla vücuda geldikleri ve muhafazası gerekli tarihi ve mimari kaymete haiz eski eser bulduklarının tesbiti*" öngörülmüşse de ülke genelinde envanter ve listelerin düzenlenmesi ile ilgili bir işaret görülmemiştir. Bu eksiklik nedeni ile halen dahi bazı eski eserlerin Vakıflar Umum Müdürlüğüne devredilmediği ve sair idarelerin mülkiyetinde kaldığı tahmin edilebilir.

Bazı aksayan yönlerini belirtmeye çalıştığım 7044 sayılı kanun; Vakıflar ülkesi Türkiyemizde vakıf yoluyla meydana getirilmiş bulunan memleketimizin serveti, övünç ve gelir kaynağı tarihi ve mimari kıymeti haiz eski eserleri kurtarmak, korumak, onarmak ve ebediliklerini sürdürmek için çıkarılmış çok faydalı ve gerekli bir kanundur.

Her ne kadar yine kültür ve tabiat varlıklarını korumak için 2863 sayılı kanun çıkarılarak 7044 sayılı kanun gibi tarihî ve mimari kıymeti haiz eski eserlerin korunması amacı güdülmüşse de; ek bir kanun daha çıkarılarak tanıtılmaya çalışılan kanunun eksik ve aksayan yönleri giderilerek haksızlıkların yok edilmesinin uygun olacağı kanısındayım.

TARTIŞMA

BAŞKAN — Teşekkür ederiz efendim.

Söz almak isteyen var mı?

Buyurun Sayın ÖZTÜRK.

Nazif ÖZTÜRK — Sayın konuşmacı Ragıp UĞURAL Beyefendiye, tetkike dayalı bu konuşmalarından ötürü teşekkür ederek söze başlamak istiyorum.

Kanunun gerekçesini kendileri okudular. Gerçekçe okudukları gibi olmakla birlikte, esas bu kanunun çıkma sebebi, çoğulcu demokrasiye geçişe kadar olan süre içerisinde, vakıf mal varlığının dağıtımına tabi tutulmasına bir tepkidir. Bunları teker teker saymak istemiyorum; ama, 831 sayılı Sular Kanunu'yla çeşmeler gitmiştir. Belediyeler Kanunu'nun 160'ncü maddesiyle mezarlar gitmiştir. 1927 sayılı Vakıflar Umum Müdürlüğü Bütçe Kanununun 14'üncü maddesiyle bütün medrese ve mektepler gitmiştir. Daha bunların sayılarını çoğaltmak mümkündür. Dolayısıyla kanun 1950 sonrası bu dağıtım ve vakıfların perişan haline bir son verme amacıyla Yasama Organına sevk edilmişti. Bir bakıma, daha önce yapılan tahribatın bir özürü mahiyetindedir. Eğer, "Yasama Organı özür dile-di" denilirse, bu kanun bir özür dileme kanunudur.

Her şeye rağmen, bu kanunun çıkış tarihine kadar, yasama organından geçen kanunlar içerisinde -sayın konuşmacının söylediği aksaklıkları da kabul ediyorum buna rağmen,- vakıfların le-hine tek kanundur. En büyük aksayan yönü, gerçekten vakıf malının devlet malı olmadığı gerçeği -ki artık öyle kabul ediliyor- öyle olursa, sadece mülhak konusunda değil, mazbut vakfın malının da, yine o mazbut vakfın adına tapulanmış olması gerekir. Bu 2762 sayılı Kanunun 14'üncü maddesine de uygun olacaktır.

Bir başka konu, sadece intikal eden konunun, müessesatı hayriye dediğimiz konular olmadığı

ve akara dayalı olduğunu ifade ettiler. Bu kesinlikle doğru değildir. Medreseler ve sıbyan mektepleri, tekkeler ve zaviyeler, bunlar tamamı müessesatı hayriyeden olduğu halde, kamu tüzelkişisi dediğimiz belediye ve hususi idarelerin mülkiyetine geçmiştir. Kanun koyucu bunları almayı öngörmüştür. Bunun altını çizerek ifade etmek lazım. 7044 sayılı Kanunun kapsamında, hem akar olan kısım, hem de hayrat olan kısım vardır, hiçbir ayırım söz konusu değildir.

Bir başka konu: 7044 sayılı Kanun, sadece kamu kuruluşlarının eline geçmiş olan malvarlığının tekrar vakıflara intikalini öngörmekle kalmamış, özel şahısların mülkiyetine geçmiş olanları da istimlak etmek suretiyle tekrar Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne intikalini öngörmüştür. Bugün Vakıflar Genel Müdürlüğü, bu çerçevede, kıt imkânlarla da olsa, bir gayret içerisinde. Bunların birçok misalleri mevcuttur. Ayakta kalanlar hiç olmazsa, kurtarılmaya gayreti güdülmektedir. Bunların içerisinde camiler, mescitler, medreseler, hamamlar vesaire, bütün eserler mevcuttur.

Ben sözü daha fazla uzatmak istemiyorum.

Teşekkür ediyorum.

BAŞKAN — Teşekkür ederiz Sayın ÖZTÜRK.